

ابتلا و آزمایش در قرآن

آزمایش الهی از نظر زمان و مکان، یک امر مقطعی و منطقه ای نیست که مخصوص دوره و زمان خاصی باشد و یا به منطقه و کشور خاصی محدود شود و ساکنان نقاط دیگر از قلمرو آزمایش الهی خارج شوند، بلکه نسبت آزمایش و امتحان از این نظر، دائمی و جهان شمول است.

آزمایش الهی از نظر زمان و مکان، یک امر مقطعی و منطقه ای نیست که مخصوص دوره و زمان خاصی باشد و یا به منطقه و کشور خاصی محدود شود و ساکنان نقاط دیگر از قلمرو آزمایش الهی خارج شوند، بلکه نسبت آزمایش و امتحان از این نظر، دائمی و جهان شمول است.

چکیده :

یکی از محوری ترین مباحث قرآنی، بحث ابتلا و امتحان در قرآن است که اطلاع و آگاهی از معنا و فلسفه آن و راه های برون رفت از آن، تاثیر غیر قابل انکاری در سعادت بشر دارد. این نوشتار پس از مفهوم شناسی واژه های، ابتلاء، فتنه و امتحان، به این نکته می پردازد که فلسفه آزمایش الهی به تکامل رسیدن انسان، رحمت الهی و برگشت انسان به سوی خداست و راهکارهای برون رفت موفقیت آمیز از آزمایش، صبر، تقوا، تسلیم در برابر خدا و می باشد.

نویسنده سپس به دو نوع عکس العمل انسان یعنی سپاسگذاری و کفران نسبت به آزمایش الهی اشاره می کند و خاطر نشان می سازد که در آزمایش اولاً که در آزمون باید مجهول وجود داشته باشد و ثانیاً تناسب افراد با آزمون هم باید رعایت شود. در پایان نویسنده به این نتیجه می رسد که از نظر قرآن نقش انسان در بلا و گرفتاری، نقش قابل توجهی است و اثر آزمایش نیز تربیت انسان است.

کلید واژه ها: ابتلاء، فتنه، امتحان، فلسفه آزمایش، شبهات.

پیش درآمد

از آن جایی که آزمایش یک سنت همگانی الهی است و تأثیر بسزایی در سعادت و شقاوت و پاداش و کیفر انسان ها دارد، لازم است که زوایای این بحث از نظر قرآن بررسی شود تا همه انسان ها از حقیقت آزمایش آگاه و با راه های صحیح برون رفت از آزمایش الهی آشنا گردند. به خاطر همین مهم بر آن شدیم که آیات کریمه مربوط به آزمایش را جمع کنیم و پاسخ سؤالات مذکور را از قرآن به دست بیاوریم تا زمینه آگاهی و شناخت همگان فراهم آید.

ابتلاء و امتحان در قرآن

با دقت در آیات کریمه، واژه هایی که در قرآن کریم معادل آزمایش و امتحان استعمال شده است، عبارتند از: بلاء، فتنه و امتحان. از میان این سه واژه، بیشترین استعمال مربوط به واژه فتنه با مشتقاتش می باشد و کمترین آن مربوط به واژه امتحان است که حداکثر 3 مورد در قرآن استعمال شده است.

ابتلاء در کاربرد لغت

کلمه «ابتلاء« مصدر ثلاثی مزید است از باب افتعال از ریشه «بلاء«. این واژه و مشتقات آن در قرآن کریم 37 بار در ضمن 34 آیه به کار رفته است. (موسوی نسب، 15) در لغت، کلمه «ابتلاء« به معنای آزمون، تجربه و کشف کردن به کار می رود؛ يقال بلاءه و ابتلاءه اذا اختبره و امتحنه. بعضی در معنای لغوی گفته اند: بلی بر وزن «علم«؛ کهنه شدن گویند: «بلی الثوب بلی و بلاء«؛ یعنی لباس کهنه شد.

به غم و اندوه از آن سبب بلاء گویند که بدن را کهنه و فرسوده می کند. (قریشی، 291/1) و گفته اند: «بلاء«؛ ان الاصل الواحد فیها هو ایجاد التحول، ای التقلب و التحویل و هذا المعنی ینطبق بجمیع موارد ها و مصادیقها من دون ای تجوز او یتکلف فیها و اما الامتحان و الاختبار والابتلاء والتجربة فکل هذه من معانی مجازیه و من لوازم الاصل و آثاره بحسب الموارد (مصطفوی، 318/1) خلاصه آنکه در معنای اصلی واژه بلاء اختلاف است؛ گروهی مثل ابن منظور و صاحب قاموس گویند معنای اصلی آن آزمایش و اختیار است و گروهی دیگر مثل مصطفوی و راغب گویند معنای اصلی آن دگرگونی و کهنه شدن است. اما معنای آزمایش و اختیار از لوازم معنای

فتنه در لغت و اصطلاح

«#فتنه؛ در اصل به معنای آزمایش است. کلمه «#فتنه؛ همان مفهوم امتحان و آزمایش را دارد، البته «#فتنه؛ را از این جهت فتنه گویند که چیزی است که انسان را به خود مشغول می کند و امتحان بودنش به همین است. (مطهری، آشنایی با قرآن، ج7، ص182) و نیز گفته شده است «#فتنه؛ در اصل به معنی قرار دادن طلا در کوره است. آزمایشی برای تصفیه از ناخالصی هاست. پس به هر گونه امتحان و آزمایشی که برای آزمودن میزان اخلاص انسان ها انجام می گردد، اطلاق شده است. (مکارم شیرازی، 167/21)

امتحان

مشتقات این واژه در قرآن کریم دو مرتبه آمده است: 1. سوره ممتحنه آیه 10. 2. سوره حجرات آیه 3 که با واژه «#امتحان؛ و «#فامتحوهن؛ استعمال شده است. «#امتحان؛ از ماده امتحان در اصل به معنی ذوب کردن طلا و گرفتن ناخالصی آن است، و گاه به معنی گستردن چرم نیز آمده، ولی بعداً در معنی آزمایش به کار رفته است؛ مانند آیه 3 حجرات، آزمایشی که نتیجه آن خلوص قلب و گستردگی آن برای پذیرش تقواست.

ابتلاء و آزمایش در فرهنگ قرآنی

مراد از واژه «#ابتلاء؛ در اصطلاح قرآن، با توجه به ریشه لغوی کلمه که در بردارنده معنای تداوم و تکرار است، عبارت است از مجموعه برنامه های مستمر و مداوم که در رابطه با انسان و عملکرد و رفتار وی جاری است. (موسوی نسب، 17/فهوم قرآنی «#امتحان؛ و «#فتنه؛ نیز همین است.

بلاء

بلاء در قرآن به سه معنا آمده است: (تفلیسی، 49/)

1. آزمایش؛ (إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ) (صافات/ 106)

2. نعمت؛ (وَفِي ذَلِكَ بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ) (بقره/ 49) یعنی نعمه عظیمه من ربکم

3. محنت؛ (وَبَلَّوْنَا هُم بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ) (اعراف/ 168) (وَبَلَّوْكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً) (انبیاء / 35)

فتنه

در قرآن واژه فتنه در پانزده معنا استعمال شده است. (تفلیسی، 217-218)

1. آزمایش؛ (الْمُأْخَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ) (عنکبوت / 1-2) (وَلَقَدْ فْتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ) (دخان / 17)

2. شرک؛ (وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةً) (بقره / 193) (الْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ) (بقره / 191)

4. کفر؛ (آل عمران/ 7)، (توبه / 48)

5. بزه. (توبه/ 49)

6. عذاب کردن. (نحل/ 110)، (عنکبوت/ 10)

7. کشتن. (نساء/ 101)، (یونس/ 83)

8. سوختن. (ذاریات/ 16)، (بروج / 10)

9. گم راه شدن. (مائده/41)، (صافات/ 162)

10. برگردانیدن. (مائده/ 49)

11. دیوانه شدن (قلم/ 6)

12. لغزانیدن. (بنی اسرائیل/73)

13. عبرت. (یونس/85)، (ممتحنه/ 5)

14. عذر. (انعام/23)

15. خواسته و فرزند. (تغابن/ 15)

امتحان در قرآن در دو به کار رفته است

1. خالص نمودن. (حجرات/3)

2. آزمایش نمودن. (ممتحنه/10)

ابعاد عام سنت آزمایش (ابتلاء)

الف: گستردگی زمانی – مکانی

آزمایش الهی از نظر زمان و مکان، یک امر مقطعی و منطقه ای نیست که مخصوص دوره و زمان خاصی باشد و یا به منطقه و کشور خاصی محدود شود و ساکنان نقاط دیگر از قلمرو آزمایش الهی خارج شوند، بلکه نسبت آزمایش و امتحان از این نظر، دائمی و جهان شمول است. تا روزی که دنیایی وجود دارد و در آن نوع بشر زندگی می کند، آزمایش الهی هم وجود دارد.

بعضی از آیات دلیل بر این مطلب است که عبارتند از:

1. (أَحْسِبِ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ) (عنکبوت/2)؛ آیا مردم گمان کردند به حال خود رها می شوند و آزمایش نمی شوند.؛ raquo&

2. (وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ) (عنکبوت/3)؛ ما کسانی را که پیش از آنان بودند آزمودیم.؛ raquo&

ب: فراگیری انسانی

با توجه به بعضی از آیات کریمه، همه انسان ها در معرض قانون آزمایش الهی قرار دارند و هیچ فردی از نوع بشر از آزمایش الهی مستثنی نیست. بعضی از این آیات عبارتند از:

1. (إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ) (انسان/2)؛ ما انسان را از نطفه مختلطی آفریدیم و او را می آزمایشیم.؛ raquo&

2. (الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ) (ملک/2)؛ آن کس که مرگ و حیات را آفرید تا شما را بیازماید.؛ raquo&

3. (هَؤُلَاءِ ابْنِيَ الْمُؤْمِنِينَ وَزُلْزَلُوا زَلْزَالًا شَدِيدًا) (احزاب/11)؛ در آن جا مؤمنان آزمایش شدند و تکان سختی خوردند.؛ raquo& آیه فوق اشاره به آزمایش مؤمنان در جنگ احزاب دارد.

4. (أَحْسِبِ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ) (عنکبوت/2)؛ آیا مردم گمان می کردند به حال خود رها می شوند و

ج: عمومیت از نظر اسباب و عوامل

کثرت و گستردگی اسباب و عوامل آزمایش به حدی است که نمی توان آمار مشخصی برای آن ذکر نمود. اما به طور خلاصه می توان گفت هر که به نحوی با شئون ارادی انسان در ارتباط است و در انتخاب و گزینش انسان مؤثر است، می تواند از عوامل آزمایش به شمار رود. در آیات قرآن نیز، کثرت و وسعت عوامل ابتلاء با تعبیرات مختلف بیان شده است:

1. (وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّيَبْلُوكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ) (انعام/165)« او کسی است که شما را جانشینان (و نمایندگان) خود در زمین ساخت، و درجات بعضی از شما را بالاتر از بعضی دیگر قرار داد تا شما را به وسیله آنچه در اختیارتان قرار داده بیازماید.» کلمه (ما) در آخر آیه شامل همه نعمت های مادی و معنوی می شود. (موسوی نسب، 26)

2. (وَلِيَبْلُوكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ) (بقره/155)« قطعاً همه شما را با چیزی از ترس، گرسنگی، و کاهش در مالاها و جانها و میوه ها، آزمایش می کنیم.» در این جا نیز کلمه (شیء) عام است، شامل هر نوع اسباب مادی و معنوی می شود. کلمه (من) بعد از آن، برای بیان مفهوم «شیء» نیست تا اختصاص به موارد مذکور داشته باشد، بلکه برای بیان مصادیق بارز (شیء) است. (موسوی نسب، 26)

3. (إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لِّهَا لِيَبْلُوكُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا) (کهف/7)« ما آن چه را روی زمین است زینت آن قرار دادیم تا آن ها را بیازماییم کدامینشان بهتر عمل می کنند.»

کلمه (ما) در آخر آیه شامل هر عطای خداوندی می شود.

ابزارهای آزمایش در قرآن

اگر چه با استفاده از آیه 165 انعام و 7 کهف و 155 بقره، ابزار آزمایش الهی عمومی است و منحصر به ابزار خاصی نیست، ولی از آن جا که ذکر آن برای آگاهی و تنبیه مردم است، به بعضی از ابزار آزمایش اشاره نموده است که عبارتند از:

1. تعداد مأموران دوزخ

مأموران دوزخ را جز فرشتگان (عذاب) قرار ندادیم و تعداد آنها را جز برای آزمایش کافران معین نکردیم. (مدثر/31) این آزمایش از دو جهت بود: نخست از این جهت که آن ها استهزاء می کردند که چرا از میان تمام اعداد، عدد نوزده انتخاب شده، در حالی که هر عدد دیگری انتخاب شده بود جای همین سؤال وجود داشت.

از سوی دیگر این تعداد را کم می شمردند و از روی سخریه می گفتند: ما در مقابل هر یک از آن ها ده نفر قرار می دهیم تا آن ها را در هم بشکنیم! در حالی که فرشتگان خدا چنان هستند که به گفته قرآن چند نفر از آن ها مأمور هلاکت قوم لوط می شوند و شهرهای آباد را از زمین برداشته زیر و رو می کنند. (مکارم شیرازی، 240-239/25)

2. کشتن پسران و زنده نگاه داشتن دختران توسط فرعونیان

(يَذَّبِحُونَ أَبْنَاءَ كَوْمٍ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَهُمْ وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٍ) (بقره/49) و به همین مضمون (اعراف/141) و (ابراهیم/61)« پسران شما را سر می بریدند و زنان شما را (برای کنیزی) زنده نگاه می داشتند. و در اینها آزمایش بزرگی از طرف پروردگارتان برای شما بود.»

3 و 4. اموال و فرزندان

(إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ) (تغابن/15)« اموال و فرزندانان فقط وسیله آزمایش هستند.

5. ناقه صالح

(إِنَّا مُرْسِلُو النَّاقَةِ فِتْنَةً لَّهُمْ) (قمر/27)« ما (ناقه) را برای آزمایش آن ها می فرستیم.»

6. مجسمه گوساله

(قَالَ فَإِنَّا قَدْ فُتِنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ) (طه/85) «فرمود: ما قوم تو را بعد از تو آزمودیم و سامری آن ها را گمراه ساخت.«

7. نعمت های مادی

(وَلَا تُمَدِّنْ عَيْبُكَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ) (طه/131) «و هرگز چشمان خود را به نعمت های مادی که به گروه هایی از آنان داده ایم میفکن، این ها شکوفه های زندگی دنیاست تا آنان را در آن بیازماییم.«

8. فقر و نداری

(وَكَذَلِكَ فُتِنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ....) (انعام/53) «و این چنین بعضی از آن ها را با بعض دیگر آزمودیم.«

9. نعمت

(فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا تَمَّ إِذَا حَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِمَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيْنُهُ عَلَى عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ) (زمر/49) «هنگامی که انسان را زبانی رسد ما را (برای حل مشکلش) می خواند، سپس هنگامی که از جانب خود به او نعمتی دهیم، می گوید: «این نعمت را به خاطر کردانی خودم به من داده اند.« ولی این وسیله آزمایش (آن ها) است، اما بیشترشان نمی دانند.«

10. درخت زقوم

(إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ) (صافات/63) «ما آن را مایه درد و رنج ظالمان قرار دادیم.« «فتنه.« در آیه ممکن است به معنی رنج و عذاب باشد و ممکن است به معنی آزمایش باشد، اشاره به این که آن ها هنگامی که نام زقوم را شنیدند، به سخریه و استهزا پرداختند و از این رو وسیله ای برای آزمایش این ستمگران شد. (مکارم شیرازی، 71/19)

11. نهر آب

(قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي) (بقره/249) «به آن ها گفت: خداوند شما را به وسیله یک نهر آب آزمایش می کند آن ها (که به هنگام تشنگی،) از آن بنوشند، از من نیستند و آن ها که جز یک پیمانه با دست خود، بیشتر از آن نخورند، از من هستند.«

12. زینت زمین (همه موجودات)

(إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا لِيَبْلُوَهُمْ) (کهف/7) «ما آن چه را روی زمین است زینت آن قرار دادیم تا آن ها را بیازماییم.«

13. ذبح فرزند

(إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ) (صافات/106) «این مسلماً امتحان آشکار است.«

14. دستورات الهی

(وَاصْنَعِ الثَّوْلَكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيُنَا وَلَا تُخَاطِبُنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُعْرِقُونَ) (هود/37) «ما به نوح وحی کردیم که کشتی را در حضور ما بساز ... (آری) در این ماجرا (برای صاحبان عقل و اندیشه) آیات و نشانه هایی است و ما مسلماً همگان را آزمایش می کنیم.«

15. شر و خیر

(وَتَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً) (أنبياء/35)؛ و ما شما را با بدی ها و خوبی ها آزمایش می کنیم.؛ در حدیثی از امام علی(ع) می خوانیم که امام بیمار شده بود. جمعی از برادران (یاران) به عیادتش آمدند. عرض کردند: کیف نجدک یا امیرالمومنین؟ قال: بالشَّرِّ؛ حالتان چطور است ای امیرمومنان؟ فرمود: شَرٌّ است. گفتند این سخن شایسته مثل شما نیست. قالو ما هذا کلام مثلك. امام فرمود: ان الله تعالى يقول: و نبلوکم بالشر و الخیر فتنه. فالخیر: الصحه و الشَّرُّ: المرض و الفقر. (مکارم شیرازی، 405/13)

16. خلقت خدا

(وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ لِيَبْلُوكُمْ) (هود/7)؛ او کسی است که آسمان ها و زمین را در شش روز [شش دوران] آفرید و عرش (حکومت) او، بر آب قرار داشت (به خاطر این آفرید) تا شما را بیازماید.؛

17. عهد و پیمان

(وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ ... يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِ...) (نحل/91-92)؛ خدا می خواهد شما را با این وسیله آزمایش کند.؛

18. تنگی روزی

(وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ) (فجر/16)؛ و اما هنگامی که برای امتحان روزیش را برای او تنگ می گیرد.؛

19. گرسنگی، ترس، نقص اموال و انفس و ثمرات

(وَلِتَبْلُوكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ) (بقره/155)؛ قطعاً همه شما را با چیزی از ترس، گرسنگی، و کاهش در مال ها و جان ها و میوه ها، آزمایش می کنیم.؛

پیامبران و آزمایش

خداوند در قرآن کریم علاوه بر آن که به عمومیت ابتلاء در نوع بشر تصریح کرده است، به آزمایش نمودن بعضی از پیامبران الهی و قوم آنها هم اشاره نموده است که به نظر می رسد بیان این مطلب، قوّت قلب و تسکین مردم باشد که بدانند آزمایش الهی همگانی است و بتوانند همچون پیامبران با استفاده از عوامل موفقیت برون رفت، از آزمایش الهی سربلند بیرون آیند.

1. حضرت ابراهیم

(وَإِذْ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ ...) (بقره/124)؛ (به خاطر بیاورید) هنگامی که خداوند ابراهیم را با وسایل گوناگونی آزمود.؛

2. حضرت سلیمان

(وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ) (ص/34)؛ ما سلیمان را آزمودیم.؛ (قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي) (نمل/40)؛ این از فضل پروردگار من است تا مرا آزمایش کند.؛

3. حضرت موسی(ع)

(وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا) (طه/40)؛ و تو (موسی) را بارها آزمودیم؛ اقوامی که آزمایش شده اند قرآن، علاوه بر آن که آزمایش شدن مردمان عصر قبل از پیامبر اسلام را به طور کلی ذکر می کند و می فرماید: (وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ) (عنکبوت/3)؛ ما کسانی را که پیش از شما بودند آزمایش نمودیم.؛ آزمایش شدن بعضی از اقوام گذشته را نیز صراحتاً قید نموده است که عبارت است از:

1. قوم صالح(إِنَّا مَرْسِلُو الْتَاقِهِ فِتْنَةً لَهُمْ) (قمر/27)؛ ما (ناقه) را برای آزمایش آن ها می فرستیم.؛

2. قوم فرعون

(وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَاءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ) (دخان/17) «ما قبل از این ها قوم فرعون را آزمودیم و رسول بزرگواری به سراغ آن ها آمد.«

3. بنی اسرائیل

(وَإِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُدَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ) (بقره/49) «پسران شما را سر می بریدند و زنان شما را (برای کنیزی) نگه می داشتند، و در این آزمایش سختی از طرف پروردگار برای شما بود.«

4. پیروان طالوت

(فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ...) (بقره/249) «و هنگامی که طالوت (به فرماندهی لشکر بنی اسرائیل منصوب شد) و سپاهیان را با خود بیرون برد، به آنها گفت خداوند شما را به وسیله یک نهر آب آزمایش می کند.«

5. پیروان پیامبر اسلام (ص)

(وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ) (أسراء/60) «ما آن رؤیایی را که به تو نشان دادیم فقط برای آزمایش مردم بود.« این آیه اشاره به جنگ احد است.

عبدالعلی پاکزاد

منبع: فصلنامه پژوهش های قرآنی - شماره 54 و 55